

Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду

На седници Одељења за међународне студије, одржаној 18. јуна 2020. године, констатовано је да је кандидат МА Стеван Недељковић завршио писање докторске дисертације под насловом „Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата“. Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду од 25. јуна 2020. године именована је Комисија за оцену докторске дисертације у саставу: академик проф. др Љубодраг Димић, проф. др Дејан Јовић и проф. др Драган Р. Симић (ментор).

Комисија је прегледала и оценила наведени докторски рад и на основу мишљења свих њених чланова Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду подноси следећи:

Извештај о докторској дисертацији

Основни подаци о кандидату

Стеван Недељковић је рођен 17. октобра 1987. године у Краљеву. Основну школу ”Миодраг Чајетинац – Чајка” и гимназију ”Вук Караџић” завршио је у Трстенику са одличним успехом. Основне академске међународне студије на Факултету политичких наука Универзитета у Београду уписао је 2006. године, док их је 30. септембра 2010. године окончао остваривши просечну оцену 8,98 (словима: осам деведесет и осам). Академске 2010/2011. уписује мастер студије Међународне политике Факултета политичких наука Универзитета у Београду. Завршава их 19. октобра 2012. године са

просечном оценом током 9,88 (словима: девет осамдесет и осам) одбранивши мастер тезу под називом ”Дипломатске стратегије укључивања Јужне Африке у мултилатералну форму Бразила, Русије, Индије и Кине (БРИК)” са оценом 10 (словима: десет). На истом Факултету, академске 2012/2013. уписује докторске студије политикологије – међународне и европске студије. Положио је све испите са просечном оценом 10 (словима: десет). Течно говори енглески језик (ниво познавања језика С1), а служи се и немачким језиком (ниво познавања језика В1).

Академске 2010/2011, 2011/2012, 2012/2013. и 2013/2014. године, Наставно-научно веће Универзитета у Београду Факултета политичких наука бирало га је у звање сарадник демонстратор. У асистентско звање за област ”Међународне студије” Наставно-научно веће Универзитета у Београду Факултета политичких наука изабрало га је на седници одржаној априла 2014. године, а реизабрало марта 2017. године. Стеван Недељковић је објавио 6 радова у научним часописима категорије М24, М51, М52 и М53, три рада у зборницима са међународних научних конференција, два рада у тематском зборнику националног значаја и један приказ књиге. Заједно са проф. др Драганом Р. Симићем и мр Драганом Живојиновићем уредио је ”Појмовник америчких председничких избора 2016”, док је са мр Драганом Живојиновићем и МА Миланом Крстићем уредио тематски зборник посвећен обележавању двадесетогодишњице потписивања ”Општег оквирног споразума за мир у Босни и Херцеговини” под називом ”Двадесет година од Дејтонског мировног споразума – трајни мир или трајни изазови?”. Учествовао је на већем броју међународних научних конференција организованих у Републици Србији и региону. Извршио је рецензију неколико радова у оквиру научних часописа ”Годишњак ФПН” и ”ПОЛИТЕИА”.

Стеван Недељковић је био члан више комисија за одбрану мастер теза и дипломских радова. Објавио је више чланака у дневним листовима ”Политика”, ”Данас” и ”Новости” и заједно са проф. др Драганом Р. Симићем уредио додатке ”Председнички избори у САД” и ”Сто година од српске заставе над Белом кућом” уз дневни лист ”Данас”. За потребе бизнис сектора држао је радионице о ”Бизнис протоколу” компанијама као што су КПМГ и Војвођанска банка. Предавао је у оквиру Клемсон програма на Факултету политичких наука, програма Београдске отворене школе, као и на великом броју

конференција и едукативних семинара. Током лета 2018. усавршавао се у Сједињеним Америчким Државама у оквиру програма *International Visitor Leadership Program (IVLP) – Global Challenges*.

Од 2010. године директор је Центра за друштвени дијалог и регионалне иницијативе из Београда. У оквиру ове организације реализовао је више од 25 (словима: двадесет и пет) истраживачких и едукативних пројеката из области регионалне сарадње, међународних односа, спољне политике и европских интеграција. Неки од реализованих пројеката су ”Шта ако Европа каже НЕ?”, ”Спољна политика Републике Србије: актуелности и перспективе”, ”Улога друштвених мрежа у политичким кампањама”, ”Искуства Бугарске у приступању ЕУ: препоруке за Србију”, ”Србија и НАТО”, ”Западни Балкан у процесу приступања ЕУ”, ”Србија у међународним односима: коју стратегију изабрати?” и други. Утемељивач је и организатор Регионалног семинара политиколога, годишњег скупа младих политиколога са простора Западног Балкана. Члан је Радне групе за поглавље 30 и 31 Националног конвента о Европској унији, као и German Marshall Fund's Young Transatlantic Network. Области интересовања су му међународни односи, пре свега одрживост концепта равнотеже снага у 21. столећу, ”мека моћ” држава и спољна и безбедносна политика Сједињених Америчких Држава.

Објављени радови кандидата:

Радови објављени у часописима међународног и националног значаја

1. Стеван Недељковић, ”Делотворни мултилатерализам Европске уније: разлози успостављања и (не)успеха у примени концепта”, *Политичка ревија*, Вол. 44, Бр. 2, 2015, стр. 19-40. (M51, ISSN-1451-4281)
2. Марко Дашић и Стеван Недељковић, ”Алтернативе придруживању Србије Европској унији: поглед ка два могућа пута”, *Економски погледи*, Вол. 17, Бр. 3, 2015, стр. 57-76. (M52, ISSN-1450-7951)

3. Tanja Mišćević and Stevan Nedeljković, "The Future of the European Union After Brexit – How to Go Forward or How to Go Back?", *Review of International Affairs*, Vol. 67, No. 1164, 2016, pp. 29-47. (M51, ISSN-0486-6096)
4. Stevan Nedeljković and Marko Dašić, "U.S. Presidential Election 2016: How Trump Beat Demographics", *Serbian Political Thought*, Vol. 8, No. 2, 2016, pp. 73-96. (M24, ISSN-0354-5989)
5. Стеван Недељковић, "Трамп у борби против Споразума о нуклеарном програму Ирана и проблем тродимензионалне слагалице", *Политички живот*, Бр. 14, 2017, стр. 49-62. (M53, ISSN-2217-7000)
6. Марко Дашић, Стеван Недељковић и Драган Живојиновић, "Употреба историјских аналогија у процесу доношења спољнополитичких одлука на примеру односа Србије и Сједињених Америчких Држава после 2000. године", *Српска политичка мисао*, Вол. 25, Бр. 4, 2018, стр. 119-139. (M24, ISSN-0354-5989)

Саопштења са међународних научних конференција штампана у целини

1. Стеван Недељковић и Марко Дашић, "Усклађеност наступа Републике Србије са позицијама Европске уније на самиту Организације за безбедност и сарадњу у Европи у Астани", у: Драган Ђукановић и Милош Јончић (урс.), *Спољна политика Србије и Заједничка спољна и безбедносна политика ЕУ*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2012, стр. 509-521. (M33)
2. Стеван Недељковић и Марко Дашић, "Спољна политика Барака Обама: анализа преговора о нуклеарном програму Ирана", у: Драган Р. Симић и Драган Живојиновић (урс.), *Политика Сједињених Америчких Држава према региону Западног Балкана и Републици Србији*, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Београд, 2015, стр. 249-268. (M33, ISBN-978-86-6425-003-0)
3. Стеван Недељковић, "Стари и нови послови дипломата: од преношења поруке до јавне дипломатије", у: Видоје Голубовић (урс.), *Дипломатија и култура Србије: стање и перспективе*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, 2015, стр. 317-340. (M33, ISBN-978-86-7067-192-8)

Радови у тематским зборницима

1. Марко Дашић и Стеван Недељковић, ”Дуго путовање у Дејтон: међународне иницијативе за мирно окончање сукоба у БиХ од 1992. до 1994. године”, у: Стеван Недељковић, Милан Крстић и Драган Живојиновић (урс.), ”Двадесет година од Дејтонског мировног споразума – трајни мир или трајни изазови?”, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Београд, 2016. (М45, ISBN-978-86-6425-012-2)
2. Стеван Недељковић и Милан Крстић, ”Поглавље 31: постепено (не)усклађивање”, у: Драган Р. Симић, Дејан Миленковић и Драган Живојиновић (урс.), *Европа за мене*, Факултет политичких наука и Европски покрет у Србији, Београд, 2018, стр. 651-669 (М45, ISBN-978-86-625-052-8)

Прикази књига

1. Gordon Martel, ”The Month that Changed the World: July 1914”, Oxford University Press, Oxford, 2014. у: *Међународна политика*, Vol. 68, No. 1165, 2017. (ISSN-0543-3657) – примљен за објављивање

Уређивање тематских зборника

1. Драган Р. Симић, Драган Живојиновић и Стеван Недељковић (урс.), ”Појмовник америчких председничких избора 2016”, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Београд, 2016. (М49, ISBN-978-86-6425-016-0)
2. Стеван Недељковић, Милан Крстић и Драган Живојиновић (урс.), ”Двадесет година од Дејтонског мировног споразума – трајни мир или трајни изазови?”, Универзитет у Београду – Факултет политичких наука, Београд, 2016. (М49, ISBN-978-86-6425-012-2)

Основни подаци о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата МА Стеван Недељковића под насловом „Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата“ написана је на 337 страна стандардног формата (фонт: *Times New Roman*, проред: 1) од којих је 301 страна основног текста, а остатак чини списак коришћених извора.

Дисертација садржи седам основних поглавља – „Увод“, „Равнотежа снага у међународним односима“, „Равнотежа снага у теоријама међународних односа“, „Различите стратегије опстанка држава у међународним односима“, „Теоријски модел“, „Француско-немачке стратегије уравнотежавања САД после краја Хладног рата“ и „Закључак“.

Докторска дисертација МА Стевана Недељковића представља заокружену целину у научном, стручном и методолошком смислу. Закључци дисертације поткрепљени су ваљаном аргументацијом. Основна теоријска и практична полазишта заснована су на обимној литератури и бројним изворима. Кандидат је користио монографије и научне и стручне радове великог броја страних и домаћих аутора, медијске изворе и међународне документе.

Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања докторске тезе МА Стевана Недељковића јесу промене у француским и немачким стратегијама уравнотежавања Сједињених Америчких Држава после окончања Хладног рата. Кроз призму концепта равнотеже снага, кандидат спроводи анализу односа између Сједињених Америчких Држава и Француске и Немачке, тачније, успоставља **узрочно-последичну везу између америчког унилатерализма и јачања француских и немачких стратегија уравнотежавања Америке**. Показује да су у послехладноратовском раздобљу својим унилатералним деловањем Сједињене Америчке Државе производиле осећај несигурности и претње по интересе Француске и Немачке, као и да су потоње две државе прилагођавале своје стратегије таквим околностима. Уместо дотадашњег уравнотежавања ниског интензитета, кандидат тврди да су Француска и Немачка на амерички унилатерализам су одговарале покретањем механизма меког уравнотежавања.

Кључно **истраживачко питање** на које кандидат у раду одговара гласи: *Зашто долази до промена у француским и немачким стратегијама уравнотежавања Сједињених*

Америчких Држава после окончања Хладног рата? Поред основног истраживачког питања, истражује и следећа питања:

- Да ли концепт равнотеже снага губи теоријски значај у послехладноратовском раздобљу?
- Зашто изостају традиционални механизми уравнотежавања Сједињених Америчких Држава после Хладног рата?
- Како су теорије међународних односа одговориле на 'изненадну униполарност' и одсуство покретања тврдог уравнотежавања против САД?
- Који су кључни чиниоци моћи Америке после Хладног рата?
- Које су најважније стратегије опстанка држава у међународним односима?
- Које су особености америчког унилатерализма?
- Какав утицај је амерички унилатерализам имао на спољне и безбедносне политике Француске и Немачке?
- Да ли ће Француска и Немачка уравнотежавати Сједињене Државе у будућности?

За **временско** одређење предмета МА Стеван Недељковић узима послехладноратовско раздобље. Оправданост у одређењу краја Хладног рата за полазну тачку у истраживању кандидат проналази у тадашњој промени структуре међународног система: прво наводи да Сједињене Државе остају једина суперсила у систему; затим истиче да је тада окончано вишедеценијско међууравнотежавање САД и СССР, чиме је отворена дебата о будућности концепта равнотеже снага и његовој примени; треће, наводи да се распуштањем највећег такмаца, Варшавског пакта и распадом СССР-а, поставило питање разлога опстанка одбрамбеног савеза какав је НАТО; четврто, да је распадом СССР-а умањена је, иако не и нестала, кључна претња по опстанак и виталне интересе Француске и Немачке и пето, да се отопљавањем хладноратовских глечера указао простор за спољну и безбедносну политику европских држава која је, здружено кроз Европску заједницу (унију) или кроз суверене државе, независна од америчке. За крај временског оквира истраживања кандидат поставља 20. јануар 2019. године јер му пружа увид у две године Трамповог мандата на месту председника САД.

Просторно, предмет рада обухвата области Европе и Северне Америке. Кандидат се усредсређује се на просторе три државе чија се имена наводе и у наслову тезе – САД, Француске и Немачке, али у петом поглављу област анализе шири на регион Блиског истока. Наиме, све студије случаја у раду (Заливски рат 1990-1991. године, Рат у Ираку 2003. године, преговори о Иранском нуклеарном програму П5+1 и америчко напуштање Иранског нуклеарног споразума) одвијале су се, барем једним делом, у том региону.

Када је реч о **научној области**, предмет рада се пружа у пољу међународних односа. Кандидат се посебно усредсређује се на концепт равнотеже снага. Када је реч о **теоријском** одређењу предмета, полази од кључних претпоставки структуралног реализма: најпре, да су државе кључни актери у међународном систему; друго, да је структура међународног система анархична; треће, да анархична структура међународног система нагони државе на самопомоћ; четврто, да се у систему самопомоћи државе, пре свега, старају о опстанку; пето, да забринутост за опстанак пресудно утиче на одабир стратегија деловања држава и шесто, да је кључна стратегија опстанка држава у међународној арени уравнотежавање.

Примарни **научни циљеви** ове докторске тезе су научна дескрипција (опис) и научно објашњење. Када је реч о дескрипцији, кандидат МА Стеван Недељковић описује: различита одређења појма равнотеже снага у међународним односима; развој равнотеже снага кроз историју; различите погледе на концепт равнотеже снага од стране најважнијих теорија међународних односа; кључне стратегије опстанка држава у међународним односима; одговоре које су теорије међународних односа произвеле након промене структуре међународног система – од биполарног ка униполарном; основне чиниоце моћи Сједињених Америчких Држава и њену спољну и безбедносну политику после Хладног рата; термилошко разликовање империје, хегемоније и униполарне силе; унилатерално деловање кроз историју и унилатерализам САД; односе Француске и Немачке са САД после Хладног рата и кључне исходе америчког пост-хладноратовског унилатерализма.

Други, али по хијерархији виши, циљ дисертације јесте научно објашњење. Кандидат објашњава узроке и начине промена у француским и немачким стратегијама уравнотежавања усмереним према Сједињеним Државама, разлоге одсуства механизма

тврдог уравниотежавања против САД после Хладног рата, корелацију између концепата унилатерализма и уравниотежавања, промене у концепту уравниотежавања после Хладног рата, разлику између 'тврдог', 'меког' и 'уравниотежавања ниског интензитета', као и улогу равнотеже снага у 21. столећу.

Приликом постављања истраживања, кандидат има на уму и Моргантауа који упозорава да ће услед "...изложености међународне политике сталним променама" бити непријатно изненађен "...ко год покуша да чита будућност из знања прошлости и знакова садашњости", као и Миршајмера да они који се ипак усуде да предвиђају "...морају бити скромни и пазити се да се превише не занесу у самопоуздању". Ипак, свестан ризика које са собом носе једначине са више непознатих и 'јата црних лабудова' у међународном систему, кандидат поставља себи за циљ и научно предвиђање. Настоји да предвиди обрасце уравниотежавања Сједињених Америчких Држава у будућности. Тачније, покушава да предвиди да ли ће се и под којим условима механизми уравниотежавања САД од стране потенцијалних такмаца, као што су Француска и Немачка, мењати.

Друштвених циљева овог рада је неколико. Најпре, МА Стеван Недељковић верује да је значајно политичким одлучиоцима у Србији представити стратегије опстанка у међународним односима. Најважније стратегије су детаљно обрађене у другом поглављу. Даље, сматра важним и анализу савремених праваца деловања кључних актера у међународном систему. Кандидат верује да је за државу која је последњих деценија, по правилу, грешила и у предвиђању, а што је још трагичније и у тумачењу, кључних промена у међународној арени, разумевање међународне збиље од виталног значаја. На крају, имајући у виду сложен однос Србије са великим силама, верује да је за политичку елиту и друштво значајно да разумеју моћ и спољну и безбедносну политику Америке, Француске и Немачке.

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Хипотетички оквир у докторској дисертацији ”Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата” састоји се из једне опште, шест посебних и седамнаест појединачних хипотеза.

ОПШТА ХИПОТЕЗА

Француске и немачке стратегије уравнотежавања Сједињених Америчких Држава после краја Хладног рата одређене су степеном унилатералног деловања најмоћније силе у систему, односно, нивоом претње коју САД таквим деловањем по њих производе. Чињеница да Сједињене Америчке Државе не представљају претњу по физички опстанак Француске и Немачке, географска удаљеност САД од Европе и проблем веће претње која овим државама долази из окружења и особености међународног система са једном суперсилом и колосална моћ САД, учинили су да против Америке не буду покренути механизми традиционалног или тврдог уравнотежавања. Ипак, агресивно унилатерално деловање САД у 21. столећу, а посебно од припрема за рат у Ираку 2002-2003. године, и француско и немачко опажање таквог деловања као претећег, довели су до покретања механизма меког уравнотежавања против ове државе.

ПРВА ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА

Стратегије одговора на деловање најмоћније силе у систему крећу се од директног супротстављања до послушности, односно, од традиционалног или тврдог уравнотежавања до сврставања уз јачег (bandwagoning).

ДРУГА ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА

Супротно предвиђањима највећег броја припадника реалистичке теорије међународних односа, Сједињене Америчке Државе се крајем Хладног рата нису непосредно суочиле са континуираном применом традиционалних облика уравнотежавања као што су изградња контра-уравнотежавајуће коалиције или војно јачање других великих сила у систему. Ипак, анализом пост-хладноратовске праксе, а посебно после америчке припреме за рат у Ираку током 2002. и 2003. године, можемо уочити јачање нетрадиционалних облика уравнотежавања.

Прва појединачна хипотеза

Мирно окончање Хладног рата водило је отварању теоријске дебате о покретању механизма уравнотежавања Сједињених Америчких Држава и могућностима успостављања равнотеже снага. Претпоставке су кретале од брзог успостављања равнотеже и још бржег уравнотежавајућег деловања, до тврдњи о трајној униполарности.

Друга појединачна хипотеза

Уравнотежавање, као стратегија супротстављања најмоћнијој сили у систему, постаје после краја Хладног рата концептуално растегљив појам и креће се у пречнику од тврдог или традиционалног уравнотежавања, до уравнотежавања ниског интензитета.

ТРЕЋА ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА

Сједињене Америчке Државе после мирног окончања Хладног рата остају једина глобална сила у међународном систему. Њена моћ и премоћ у односу на друге велике силе, без преседана је у досадашњој историји. Спољна и безбедносна политика САД у овом периоду обележена је наставком хладноратовске стратегијом дубоког ангажовања (deep engagement). Међутим, можемо очитати и периодичне промене у приступу решавања горућих криза – избору између мултилатералног или унилатералног приступа. Иако су стубови хладноратовске стратегије остали непољуљани, унилатерални приступ у решавању проблема и занемаривање интереса других великих сила довели су до увећања осећаја претње чак и код најближих савезника.

Прва појединачна хипотеза

Надмоћ у готово свим значајним чиниоцима моћи, заједно са слабошћу потенцијалних такмаца, оставила је Сједињеним Америчким Државама широк простор за одабир стратегија деловања у области спољне и безбедносне политике.

Друга појединачна хипотеза

Сједињене Америчке Државе су од краја Хладног рата до терористичких напада 11. септембра 2001. године, водиле спољну и безбедносну политику која, у највећој мери, није производила осећај несигурности и претње по виталне интересе код европских савезника. Промена администрације, са републиканске Џорџа Х. В. Буша на демократску Била Клинтона, није довела до значајнијих промена у спољној политици САД.

Трећа појединачна хипотеза

После терористичких напада на Њујорк и Вашингтон 11. септембра 2001, долази до јачања унилатералног приступа Сједињених Америчких Држава у решавању глобалних изазова и проблема.

Четврта појединачна хипотеза

Од 2005. године, Сједињене Америчке државе врше својеврсни спољно-политички заокрет, враћајући мултилатерализам и координисано деловање са савезницима, а често и другим силама, у центар своје спољне и безбедносне политике.

Пета појединачна хипотеза

Досадашња спољна и безбедносна политика Трампове Америке имала је непредвидив, а повремено и конфузан карактер, гравитирајући пречесто између незаинтересованости за решавање горућих проблема и тврдих и непомирљивих ставова. Оваква политика учинила је да степен неизвесности и претње коју САД производе по друге државе буде знатно увећан у односу на претходну деценију.

ЧЕТВРТА ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА

Унилатерално деловање Сједињених Америчких Држава није довело до покретања механизма традиционалног или тврдог уравнотежавања од стране Француске и Немачке

после Хладног рата услед вишеструких и међусобно преплићућих разлога. Међу њима су кључни: измењена природа безбедносних претњи у савременој епохи, специфични географски положај САД и проблем веће претње, односно, претње које је овим државама долазила из непосредног окружења и најпосле, особеност униполарног система и америчка колосална моћ.

Прва појединачна хипотеза

Кроз историју, али и данас, унилатерално деловање подстиче и оснажује механизме уравнотежавања силе која испољава такво деловање. Време није нагризло аутоматизоване обрасце одговора на унилатерализам од претње хабзбуршког господарења до Доналда Трампа, али је савремена епоха довела до промена у природи претње и, последично, средствима одговора држава на претњу.

Друга појединачна хипотеза

Сједињене Америчке државе се данас не суочавају са традиционалним механизмима уравнотежавања Француске и Немачке јер претње које САД производе не доводе у питање њихов физички опстанак. САД, пре свега, урушавају и подривају способност њиховог независног деловања у међународној арени. Други значајан разлог услед ког ове државе не користе тврде механизме уравнотежавања против САД је постојање ближе и веће претње, односно, Руске Федерације. На крају, покретању механизма тврдог уравнотежавања не доприносе одређене особености униполарности - колосална моћ САД, односно, високи трошкови супротстављања суперсили, као и њене подривачке способности.

ПЕТА ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА

Унилатерално деловање Сједињених Америчких Држава после краја Хладног рата произвело је код Немачке и Француске три кључне последице: повећање осећаја несигурности и претње од стране најмоћније силе у систему, оснаживање механизма уравнотежавања Сједињених Америчких Држава и континуирано јачање француско-немачке осовине.

Прва појединачна хипотеза

Од 1956. године бележимо континуитет уравниотежавања Сједињених Америчких Држава од стране Француске и Немачке. Испољени механизми уравниотежавања били су, претежно, ниског интензитета.

Друга појединачна хипотеза

За време Кризе на Косову и Метохији, против Сједињених Америчких Држава нису били покренути нови механизми уравниотежавања. Објашњење таквог стања, превасходно, можемо пронаћи у предоминантно мултилатералном-институционалном приступу који су САД испољиле у суочавању са овом кризом.

Трећа појединачна хипотеза

Агресивно унилатерално деловање Сједињених Америчких Држава уочи и за време интервенције у Ираку између 2002. и 2003. године, увећало је осећај несигурности и претње код Француске и Немачке и довело је до јачања механизма уравниотежавања Сједињених Америчких Држава. Уместо уравниотежавања ниског интензитета, у овој кризи су, по први пут после окончања Хладног рата, покренути механизми меког уравниотежавања. Користећи међународне институције, пре свега Уједињене нације, Француска и Немачка су подривале америчке интересе и настојале да делегетимизују њено спољно-политичко и безбедносно деловање.

Четврта појединачна хипотеза

Опредељеност Сједињених Америчких Држава за мултилатерално и усклађено деловање у суочавању са проблемом Иранског нуклеарног програма кроз формат П5+1, смањили су осећај претње које су САД производиле дотадашњим унилатералним деловањем.

Пета појединачна хипотеза

Једнострано напуштање Заједничког свеобухватног плана деловања (ЈСРОА) од стране Трампове администрације, упркос иранском придржавању одредби споразума, подрило је кредибилитет Сједињених Америчких Држава, довело до повећања осећаја неизвесности и претње код Француске и Немачке и последично, до јачања механизма уравниотежавања Сједињених Америчких Држава.

Шеста појединачна хипотеза

Четири анализиране студије случаја потврђују нам да постоји континуитет у равнотежавајућих тенденција које Француска и Немачка испољавају према Сједињеним Америчким Државама после краја Хладног рата. Колосална моћ САД и њене офанзивне способности учинили су да француско и немачко у равнотежавање, ниског интензитета, буде стално. Са друге стране, унилатерално деловање и претња коју су таквим деловањем производеле, чинили су да механизми у равнотежавања САД јачају.

ШЕСТА ПОСЕБНА ХИПОТЕЗА

У теоријском смислу, стратегија у равнотежавања ће задржати значај и у наставку 21. столећа као кључна стратегија великих сила за супротстављање претећој униполарној сили. Емпиријски посматрано, Француска, Немачка и друге велике силе наставиће са у равнотежавањем Сједињених Америчких Држава, а механизми у равнотежавања зависиће степена претње коју САД производе по ове државе.

Прва појединачна хипотеза

После краја Хладног рата, а посебно током деведесетих година 20. столећа, велике силе су исказивале посебну обазривост у погледу стратегија одговора на деловање униполарне силе. Ипак, услед колосалне моћи Сједињених Држава, њених офанзивних способности и опажања њеног деловања као претећег, велике силе, предоминантно, бирају различите облике у равнотежавања као кључне стратегије одговора на америчку надмоћ.

Друга појединачна хипотеза

Наставак унилатералног деловања Сједињених Америчких Држава довео би до јачања механизма меког у равнотежавања од стране Француске и Немачке. Све док је опажање америчке претње такво да искључује физички опстанак, не можемо очекивати механизме тврдог у равнотежавања САД.

Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације

Докторска теза МА Стевана Недељковића састоји се из увода, пет поглавља и закључка.

Прво поглавље чине две целине. У првом делу је извршен преглед различитих схватања концепта равнотеже снага. Имајући у виду да је Алберт Полард још 1923. године уочио употребу термина равнотежа снага у мноштву различитих значења, кандидат сматра да се преглед и јасно одређење равнотеже снага намећу као нужан први корак у истраживању. Затим у другом делу спроводи преглед историјске примене концепта равнотеже снага, од непотпуних, фрагментираних и недовољно развијених облика равнотеже у регионалним системима Египта, Индије или античке Грчке, па све до концептуално пуних примена у Класичном европском систему или Хладном рату.

Друго поглавље садржи преглед разумевања равнотеже снага у кључним теоријама међународних односа. Суштински, кандидат чини покушај синтезе реалистичких погледа на равнотежу снага и критика које су у таласима стизале од других. У оквиру реалистичке школе анализирани су ставови класичних, структуралних и неокласичних реалиста, док су критике бити представљене кроз ставове кључних аутора у оквиру либерализма, социјалног конструктивизма и енглеске школе.

У трећем поглављу је извршено одређење појма стратегије у међународним односима, а затим су анализирани кључне стратегије које државе користе суочавајући се суровом стварношћу - чињеницом да обитавају у анархичном свету, непрестано се борећи за опстанак. Кандидат показује да је уравниотежавање кључна, али, емпиријски посматрано, тек једна од стратегија опстанка у међународним односима. Са том сврхом је извршена и анализа стратегија као што су пребацивање одговорности, ”чекање на повоцу”, неутралност, умирење и сврставање уз јачег.

У четвртном поглављу је представљен теоријски модел који кандидат користи у раду. Полазећи од основних поставки дефанзивног реализма и теорије равнотеже претњи, МА Стеван Недељковић указује да се велике силе супротстављају надмоћној сили

(потенцијалном или успостављеном хегемону) кроз три различита механизма уравнотежавања (тврдо, меко и уравнотежавање ниског интензитета). У моделу кандидат тврди да употреба било ког од три механизма зависи од степена претње коју надмоћна сила представља другима. На крају врши концептуализацију ”уравнотежавања ниског интензитета”. Модел проверава у наредном поглављу.

Пето поглавље је издељено на пет логичких целина. У првом делу је извршен кратак преглед односа Француске и Немачке са Сједињеним Америчким Државама током Хладног рата. Кандидат показује да су се, упркос совјетској претњи и савезу са САД, Француска и Немачка владале у складу са поставкама структуралног реализма. Тачније, нису биле уверене ни у намере ни у доброћудност америчке моћи, и трагале су за алтернативним начинима остваривања безбедности и интереса у међународној арени. Затим је спроведена анализа односа Француске и Немачке са Сједињеним Државама после Хладног рата. С обзиром на висок интензитет односа ових држава и чињеницу да је три деценије огроман временски период, анализа односа ових држава је извршена кроз четири мале студије случаја. Уочи сваке студије случаја је изложен контекст: америчка моћ у датом периоду и основне одлике односа САД са Француском и Немачком у задатом временском оквиру.

Прва од четири студије случаја садржи анализу приступа САД, Француске и Немачке током ескалације Кризе на Косову и Метохији (1998-1999). Утврђено је да, захваљујући претежно мултилатерално-институционалном деловању, САД у овој кризи нису изазвале несигурност и осећај претње код наведених европских савезника и нису довеле до покретања нових механизма уравнотежавања против себе. Са друге стране, приликом анализе приступа ова три актера током припрема за рат и Рата у Ираку 2003. године, кандидат долази до сасвим супротних налаза. Установљава да су својим агресивним унилатерализмом САД изазвале и несигурност и претњу, као и да су Француска и Немачка овој кризи, по први пут, против САД покренуле механизме меког уравнотежавања. Трећа студија случаја садржи анализу преговора о нуклеарном програму Ирана. Кандидат показује да су кроз преговарачки оквир ЕУ3-ЕУ+3 или П5+1, мултилатералним деловањем, САД избегле покретање нових механизма уравнотежавања. Затим у последњој студији случаја МА Стеван Недељковић доказује да је агресивно-

унилатерално деловање, односно, Трампово напуштање Иранског нуклеарног споразума, довело до покретања нових механизма уравнотежавања САД.

На крају, кандидат у закључку износи кључне налазе истраживања и показује да ли су и до које мере хипотезе потврђене или оповргнуте.

Методе које су примењене у истраживању

С обзиром да кандидат у раду полази од хјумовских филозофских поставки, пре свега, да свако сазнање почиње и неодвојиво је од наших чула, да на основу односа физичких феномена можемо стварати опште закључке и на крају, да можемо креирати узрочно-последичне ставове који ће, под датим условима, производити очекиване исходе, кандидатово епистемолошко становиште је позитивистичко. Покушава да докаже да амерички агресивни унилатерализам (независна варијабла, узрок) доводи до повећања осећаја претње код потенцијалних такмаца (посредујућа варијабла), а да повећање осећаја претње даље води до јачања стратегија уравнотежавања САД од стране Француске и Немачке (зависна варијабла, последица).

Настоји да установи још најмање три узрочно-последична односа: прво, полазећи од тога да државе обитавају у анархичном свету у коме влада систем самопомоћи, оне никада не могу бити сигурне у намере других актера међународних односа, поготову не у намере најмоћније силе у систему. Зато ће против најмоћније силе у систему (хегемона или потенцијалног хегемона) који упражњава мултилатерално-институционални приступ у решавању изазова проблема бити, од стране других великих сила, покренуто уравнотежавање ниског интензитета; друго, уколико најмоћнија сила у систему делује унилатерално и угрожава ”мање важне интересе” потенцијалних такмаца, против ње ће бити покренути механизми меког уравнотежавања и на крају, уколико најмоћнија сила у систему угрожава опстанак, безбедност и/или остале виталне интересе других великих сила, против ње ће бити покренути механизми тврдог уравнотежавања.

Имајући у виду да је у жижи рада анализа и праћење спољних и безбедносних политика и стратегија Сједињених Америчких Држава, Француске и Немачке, истраживање је постављено као квалитативно. Уопштено посматрано, поређење између различитих случајева и анализа у оквиру случаја, по правилу, подразумевају употребу квалитативних метода, тако да се у исту групу студија може сврстати и овај рад. Основни квалитативни метод који кандидат користи у раду јесте студија случаја у коме су проучаване промене у француским и немачким стратегијама уравнотежавања Сједињених Америчких Држава у пост-хладноратовском раздобљу. Има аутора који сматрају да значај квалитативних метода у међународним односима огроман управо због „... значајних предности које метод студије случаја има у изучавању сложених феномена“. Због свега наведеног, кандидат верује да је студија случаја најпогоднији методолошки-истраживачки оквир за нашу тему и одговоре на питања која у раду постављамо.

Разлоге одабира наведене студије случаја кандидат проналази у досадашњем одсуству обухватнијих анализа односа Сједињених Држава, Француске и Немачке кроз призму равнотеже снага, као и новим турбуленцијама у односима међу овим државама од доласка Доналда Трампа на власт. Имајући у виду да је немогуће у једном докторском раду извршити дубинску анализу и преглед тридесет година односа Америке, Француске и Немачке, кандидат дели рад на четири мале студије случаја које су му послужиле као илустрација за односе међу овим државама у вишегодишњем раздобљу и у различитим областима.

Приликом израде рада, кандидат користи највећи број метода научног мишљења и истраживања типичних за област политикологије и науку о међународним односима. Пре свега анализу (анализу садржаја, функционалну анализу и генеолошку или генетичку анализу), синтезу, апстракцију, специјализацију, индукцију и дедукцију. Користи се и метод анализе садржаја за утврђивање образаца спољне и безбедносне политике САД, Француске и Немачке, као и за однос наведене две европске државе са САД после Другог светског рата. Функционална анализа је кандидату посебне користи приликом анализе односа, тачније веза и међузависности, три државе које су у центру предмета истраживања. Генеолошку анализу кандидат употребљава у два поглавља. Најпре, користи је приликом историјског прегледа разумевања равнотеже снага и примене стратегије

уравнотежавања, од Чандрагупте до Трампа, а затим и у прегледу односа Француске и Немачке са Сједињеним Државама од 1956. године до данас.

Поред основних, у раду се користе и неке од општенаучних метода у политиколошким истраживањима. Међу њима су за истраживање МА Стевана Недељковића најважније методе моделовања, за представљање реалитета друштвене стварности као што је уравнотежавање ниског интензитета, и метод компарације за поређење спољно-политичког и безбедносног приступа Сједињених Држава у различитим временским периодима.

Дуговечност концепта равнотеже снага, њеног историјског постојања, помињања и примене, условила је широко и дубинско ишчитавање јединица секундарне литературе, од Тукидида (Thucydides) до Кисинџера (Henry Alfred Kissinger). Монографије, студије, научни и новински чланци, стручни часописи и интернет портали, пружили су обиље информација у процесу стицања научног сазнања кандидата. Такође, неизоставни су били и документи, пре свега стратешки документи САД, Француске и Немачке, званичне изјаве и интервјуи кључних државних одлучилаца, као и електронске базе министарстава одбране и иностраних послова ових држава.

Остварени резултати и научни допринос дисертације

Кандидат истиче да је питање о оправданости истраживања теме чији је сржни концепт равнотежа снага валидно јер се о равнотежи снага и уравнотежавању писало вековима и *ad nauseam*. Како истиче Волфорт, „ниједан теоријски концепт није био предмет истраживања толиког броја аутора и ниједан није толико помињан од стране спољно-политичких аналитичара и практичара“. Међутим, имајући у виду вечну неслогу око значења концепта, структуралне промене с краја Хладног рата које су довеле у питање и сам концепт, као и савремене промене у међународној политици и потребе њиховог тумачења, кандидат сматра да је истраживање више него оправдано. МА Стеван Недељковић као прилог оправданости наводи и речи Драгана Р. Симића који закључује да

је и сама „дисциплина о међународним односима настала као одговор на захтеве стварности“. Имајући то у виду, истраживање МА Стевана Недељковића нуди део одговора на питања сложене стварности, те у томе Комисија проналази и оправданост за предузето истраживање.

Истраживање доноси другачији приступ у разумевању постојећих односа Француске и Немачке са Сједињеним Државама и одсуства тврдох механизма уравнотежавања против САД. Кандидат наводи да готово сви либерали тврде да уравнотежавања нема, али узроке проналазе у другачијим разлозима. Једни тврде да је тако јер све три државе имају унутрашње либерално-демократско уређење (теорија демократског мира), други заслуге придају ефектима глобализације и међузависности (теорија сложене међузависности), а трећи узроке виде у доброћудности америчке моћи и хегемонији либералног наличја (либерални институционализам). Са друге стране, кандидат истиче да социјални конструктивисти објашњење проналазе у дељеним идентитетима и заједничким вредностима и припадношћу безбедносној заједници. На крају, закључује и да поједини реалисти, превасходно из тзв. неокласичног тabora, наводе да тврдох уравнотежавања САД од стране Француске и Немачке нема искључиво из разлога моћи, тачније, немоћи да се одлучно супротставе најмоћнијој сили данашњице.

Кандидат у раду да нуди другачије аргументе и показује да наведени ставови припадника различитих теориских праваца нису сасвим утемељени. Показује да су и демократске државе кроз историју уравнотежавале једна другу, да су то чиниле и у ери појачане глобализације и међузависности, да их у прошлости у томе нису спречавали ни заједнички идентитети и вредности, као и да су европске државе почетком деведесетих година имале довољно снаге за покретање механизма тврдох уравнотежавања против САД. Не негирајући данас постојање ни једног од наведених фактора, посебно када је реч о (не)моћи, кандидат настоји да објасни да нису били од пресудног значаја. Према суду кандидата, одсуство тврдох механизма уравнотежавања од стране Француске и Немачке против САД условљено је кроз три међусобно испреплетана разлога: прво, Француска и Немачка не опажају америчко деловање као такво да угрожава њихов опстанак и/или друге виталне интересе; друго, географска раздвојеност САД од Европе смањује осећај претње јер, по правилу, географска блискост чини да претња буде ургентнија, а за Француску и

Немачку је то Русија; треће, особеност униполарног поретка и колосална моћ САД (трошкови супротстављања супер сили и њена способност да подривачки делује) отежавају тврдо уравнотежавање.

На примеру односа Француске и Немачке са Сједињеним Државама, кроз четири студије случаја, кандидат МА Стеван Недељковић установљава узрочно-последичну везу између агресивног унилатерализма и стратегије уравнотежавања. Објашњава како су промене у америчком приступу у спољној и безбедносној политици, од мултилатералног ка унилатералном и обратно, утицале на промене у стратегији уравнотежавања.

Један од доприноса раду јесте и другачији приступ у разумевању стратегије уравнотежавања. Кандидат заступа тезу да се уравнотежавање не испољава искључиво кроз војну димензију – јачањем војних способности и/или склапањем савеза – већ и кроз друге механизме као што су меко уравнотежавање или уравнотежавање ниског интензитета. Док је меко уравнотежавање концептуализовано и објашњено, између осталог, у радовима Роберта Пејпа (Robert Anthony Pape Jr.) и Таже Пола (Thaza Varkey Paul), са уравнотежавањем ниског интензитета то није случај. Имајући то у виду, кандидат доказује да је оно (уравнотежавање ниског интензитета) најнижи облик уравнотежавања који произилази из анархичне структуре међународног система и кога не могу избећи ни ”доброћудни” хегемони, ни они који то теже да постану.

На крају, имајући у виду да на српском језику недостаје литературе у којој је извршена дубинска генеалогичка равнотеже снага, спроведено разматрање равнотеже снага у најзначајнијим теоријама међународних односа и урађена обухватна анализа значења појма, докторски рад ”Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата” ће допринети проширењу постојећег научног фонда у Републици Србији. Такође, домаћи научни фонд ће употпунити и преглед кључних стратегија опстанка у међународним односима.

Закључак

1. На основу изведеног истраживања, може се тврдити да је кандидат показао смисао за научно-истраживачки рад и продубљено разумевање концепта равнотеже снага у међународним односима. Одабрана тема докторске дисертације је актуелна, научно потребна, друштвено оправдана и у складу је са до сада приказаним научним интересовањем, способностима кандидата Стевана Недељковића и његовим професионалним опредељењем. Она представља самосталан истраживачки рад о месту и улози стратегије уравнотежавања у савременим међународним односима, са посебним нагласком на могућности њене примене у односима међу савезницима.
2. У дисертацији је приметна амбиција кандидата, како у погледу научних циљева (заступљеност сва три циља – дескрипције, објашњења, предвиђања), тако и у погледу схватања друштвене потребе да се истражи предмет дисертације. Реч је о изузетно актуелном истраживању које може бити од научне и шире друштвене користи и подстицај за даља научна истраживања моћи, равнотеже снага и трансатлантских односа.
3. Структура садржаја дисертације поштује принципе општости и конкретизације истраживања и начела прецизности, реалности и ограничења. Она омогућава свођење предмета истраживања у научно прихватљиве оквире за спознају и одређење појава, и приказ резултата истраживања. Садржај предмета дисертације је правилно структуриран, те омогућава реализацију постављених циљева.
4. Приложена литература дала је веома добру грађу за израду докторске дисертације, те учвршћује закључак Комисије о свеобухватно исправној методолошкој усмерености кандидата.
5. Постигнути резултати истраживања кандидата МА Стевана Недељковића представљају драгоцен, изузетан допринос, како у смислу ваљаног обухвата теме, тако и у стварању могућности њеног даљег и још дубљег сагледавања.

Анализом и критичком оценом докторске дисертације, Комисија закључује да је дисертација МА Стевана Недељковића написана у складу са усвојеном пријавом и одобрењем Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду. На основу укупне и критичке оцене садржаја докторске дисертације, чланови Комисије оцењују да докторска дисертација кандидата МА Стевана Недељковића представља самостално научно дело, па су се у складу са тим стекли сви неопходни услови за њену јавну одбрану.

У Београду, 3. јула 2020. године.

Комисија за оцену дисертације:

1. академик проф. др Љубодраг Димић, члан

2. проф. др Дејан Јовић, члан

3. проф. др Драган Р. Симић, ментор